

Handläggningen av ett ärende enligt LVU; fråga bl.a. om det förelegat förutsättningar för nämndens ordförande att fatta beslut om omedelbart omhändertagande av två barn med stöd av 6 § LVU

Bakgrund

AA och BB har tillsammans barnen CC, född 1992, och DD, född 1996. Svea hovrätt förordnade i en dom den 11 april 2007 att BB skulle ha ensam vårdnad om barnen. Domen gällde omedelbart. Barnen bodde vid den tidpunkten hos AA.

Efter att BB hade ansökt om verkställighet av hovrättens dom förelade Solna tingsrätt i beslut den 26 juni 2007 AA att, vid vite av 5 000 kr per barn, senast den 2 juli 2007 överlämna barnen till BB. Beslutet överklagades till hovrätten som den 26 juli 2007 avskog överklagandet men bestämde den tidpunkt då AA skulle ha fullgjort föreläggandet till den 2 augusti 2007.

I ett nytt beslut den 21 september 2007 förelade Solna tingsrätt AA att, vid vite av 10 000 kr per barn, senast den 5 oktober 2007 kl. 10.00 överlämna barnen till BB. Tingsrätten uppdrog åt en medlare, EE, att verka för att AA frivilligt skulle fullgöra vad som ålåg honom samt även närvara vid överlämnandet. BB:s yrkande om polishämtning och om tillfälligt omhändertagande avskogs.

Den 4 oktober 2007 träffade barnen tillsammans med medlaren EE BB. Enligt ett yttrande som EE efter mötet skickade till Solna tingsrätt uppgav han att barnen förklarade att de inte ville ha någon kontakt med BB varefter de hade bett om att bli skjutsade tillbaka till AA.

Den 8 oktober 2007 beslutade ordföranden i sociala delegationen att omedelbart omhänderta barnen enligt 6 § LVU. Besluten verkställdes med biträde av polis samma dag i AA bostad.

Besluten om omedelbart omhändertagande underställdes Länsrätten i Stockholms län den 15 oktober 2007, som den 22 oktober 2007 fastställde besluten.

Anmälan

I en anmälan till JO framförde AA klagomål mot bl.a. Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd i Stockholms kommun angående handläggningen av och agerandet

i LVU-ärendet. Han anförde att syftet med besluten om omhändertagande synes ha varit att återförena barnen med modern. Han var vidare kritisk till bl.a. att nämnden hade dröjt med att underställa länsrätten besluten för prövning.

Utredning

Inledningsvis inhämtade JO från stadsdelsförvaltningen akterna i ärendena beträffande CC och DD. Handlingar inforrades även från Polismyndigheten i Stockholms län. JO tog även del av Länsrättens i Stockholms län dom den 6 december 2007 i mål nr 22052-07.

Anmälan, i de delar som ovan har redogjorts för, remitterades därefter för utredning och yttrande till Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd i Stockholms kommun. I remissen angavs att utredningen även skulle belysa vilka omständigheter som hade legat till grund för bedömningen att rättsens beslut om vård eller socialnämndens beslut om omhändertagande inte kunde avvaktas.

Nämnden antog som sitt remissvar ett tjänsteutlåtande som hade upprättats vid stadsdelsförvaltningen. I utlåtandet anfördes följande.

Ärendets handläggning och den rättsliga processen

Ärendet aktualiserades i mitten av 2005 med anledning av att modern hade hämtat barnen i skolan och sökt skydd hos en väninna. Modern ansökte samma dag om skyddat boende från socialtjänsten. Modern uppgav att hon själv och barnen levde ett liv där fadern hade kontrollen och hade utsatt familjen för fysisk och psykisk misshandel i många år. Socialtjänsten inledde barnavårdsutredning och beviljade modern och barnen skyddat boende samma dag som ansökan gjordes.

Parallellt med socialtjänstens barnavårdsutredning och de insatser som beviljats har en process om vårdnad, boende och umgänge pågått.

I september 2005 tilldömde tingsrätten modern interimistiskt enskild vårdnad och fadern tilldömdes till en början inget umgänge med sönerna. Den 20 december 2005 fick fadern umgängesrätt med barnen tillsammans med kontaktperson. Vid en muntlig förberedelse i tingsrätten den 27 mars 2006 fick barnen rätt till visst umgänge med fadern på särskilt angivna tider utan kontaktperson. Barnen kunde också stanna kortare eller längre tid hos fadern än den som parterna kom överens om. Från det datumet stannade sönerna kvar hos fadern, som fortsatte att processa om vårdnaden.

Den 11 april 2007 beslutade Svea hovrätt i dom att mamman ensam skulle ha vårdnaden om barnen och att pappan inte skulle förordnas umgänge. Faderns begäran om prövningstillstånd i Högsta domstolen avslogs i maj 2007. Trots detta har barnen bott kvar hos fadern.

I juli 2007 placerades modern på behandlingshem som fick uppdraget att hjälpa barnen och modern att återupprätta sin relation. Tidsfristen för fadern att överlämna barnen löpte ut den 5 oktober utan resultat.

Den 8 oktober 2007 fattade ordförande i sociala delegationen beslut om att enligt 6 § LVU omedelbart omhänderta barnen och placera dem på behandlingshemmet med modern.

Efter stadsdelsnämndens ansökan om vård enligt LVU och förhandling i länsrätten den 22 november 2007 upphävde länsrätten den 23 november beslutet om det omedelbara omhändertagandet och den 6 december avslög länsrätten stadsdelsnämndens ansökan om vård enligt LVU.

Yttrande

I anmälan som fadern har inlämnat till JO har JO markerat två delar som stadsdelsnämnden ska yttra sig över. Det första markerade avsnittet lyder:

Vad gäller avseende underställande? Är det korrekt att stadsdelsnämnden avvaktar med detta – till sista dag – med de konsekvenser detta har för barnen vars inställning är i strid med stadsdelsnämndens-moderns?

I enlighet med den lagstiftning som finns har stadsdelsnämnden inkommit med beslut om omedelbart omhändertagande samt underställelse till länsrätten i rätt tid. Stadsdelsnämnden har inte avsiktligt avvaktat med att underställa länsrätten beslutet till sista dagen. Det skickades in till länsrätten så snart underlaget var formulerat i skrift.

Det andra markerade avsnittet lyder:

Jag vill särskilt påpeka att jag finner det anmärkningsvärt att beslut fattats om omedelbart omhändertagande av barnen genom ordförandebeslut måndag morgon den 8 oktober då barnen är välfungerande i skolan, och så också då EE träffade barnen förra veckan och då barnen träffade modern den 4 oktober. För mig synes det vara – som vid tidigare omhändertagande – där ansökan om LVU ej ingavs – att syftet endast har varit att återföreina barnen med modern och detta särskilt som ordförandebeslutet skedde först måndag morgon och detta särskilt som socialtjänsten till mig angivit att orsaken var att jag inte lämnat barnen på fredag morgon.

Under hela den process som har pågått i ärendet har socialtjänsten vid flera tillfällen övervägt om grund för LVU förelåg. Socialtjänsten har dock valt att avvakta den familjerättsliga processen.

Det som ledde fram till bedömning om att det förelåg grund för ett omedelbart omhändertagande den 8 oktober 2007 var att pressen på barnen hade blivit orimlig.

När barnen den 4 oktober begärde ett möte med modern där de gick till verbalt angrepp mot henne, bedömde socialtjänsten att läget hade blivit helt oacceptabelt. Bedömningen var att barnens situation behövde utredas och att de också var i behov av barnpsykiatrisk hjälp. Fadern hade under lång tid undergrävt moderns möjligheter att utöva sitt föräldraskap. Barnens tidigare goda relation till modern hade genom faderns påverkan förbytts till ett starkt avståndstagande till modern. Modern kunde inte förmå barnen att inte vara hos fadern, som i hovrätten bedömts att inte vara lämplig som vårdnadshavare och som inte heller hade förordnats något umgänge.

Socialtjänsten bedömde att situationen blivit så svår för barnen att man inte kunde avvakta den tid det skulle ta att ansöka om vård i länsrätten, utan att grunder för ett omedelbart omhändertagande förelåg. Efter händelsen den 4 oktober på kvällen behövde socialtjänsten dock skälig tid för att rådgöra med stadens jurister och förbereda hur ett omhändertagande skulle genomföras samt förbereda barnens mottagande i behandlingshemmet.

Förvaltningen hänvisar i övrigt till de handlingar som tidigare har inlämnats till JO.

AA yttrade sig över remissvaret.

I ett beslut den 18 maj 2009 anförde *JO André* följande.

Rättsliga utgångspunkter

Socialnämnden har ett särskilt ansvar för barn och ungdom. Detta kommer till uttryck bl.a. i 5 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) där det stadgas att socialnämnden ska verka för att barn och ungdom växer upp under goda och trygga förhållanden. I sin omsorg om barn och ungdom ska nämnden tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan ett mål eller ärende om bl.a. vårdnad har avgjorts.

Socialtjänstens insatser för barn och ungdomar bygger på frivillighet från de berörda sida. Under vissa förutsättningar kan det dock bli aktuellt med ett tvångsingripande. Regler härom finns i LVU. Enligt 2 § LVU ska vård beslutas om det på grund av fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas.

Beslut om vård enligt LVU fattas av länsrätten efter ansökan av socialnämnden. Socialnämnden får dock, enligt 6 § LVU, besluta att den som är under 20 år omedelbart ska omhändertas om det är sannolikt att den unge behöver beredas vård med stöd av LVU och rättsens beslut om vård inte kan avvaktas med hänsyn till risken för den unges hälsa eller utveckling eller till att den fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras eller vidare åtgärder hindras. Om socialnämndens beslut om omhändertagande inte kan avvaktas, får nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta om omhändertagande (6 § andra stycket LVU).

I 21 kap. föräldrabalken (FB) finns bestämmelser om verkställighet av vad allmän domstol har bestämt i dom eller beslut om bl.a. vårdnad. Enligt dessa bestämmelser förordnar tingsrätt om verkställighet efter en ansökan. Utgångspunkten vid handläggningen av mål enligt 21 kap. FB är att barnets bästa ska komma i främsta rummet.

Innan en domstol förordnar om verkställighet får den uppdra åt bl.a. tjänsteman inom socialtjänsten att verka för att den som har hand om barnet frivilligt ska fullgöra vad som åligger honom eller henne enligt domstols förordnande (21 kap. 2 § FB). När överflyttning inte sker frivilligt får tvångsmedel tillgripas. I 21 kap. 3 § FB stadgas att rätten, om den förordnar om verkställighet, får förelägga vite eller besluta att barnet ska hämtas genom polismyndighetens försorg. Är det fråga om en dom eller ett beslut om vårdnad får rätten besluta om hämtning av barnet om verkställighet annars inte kan ske eller om hämtning är nödvändig för att undvika att barnet lider allvarlig skada.

Bedömning

JO:s huvuduppgift är att granska att myndigheter och andra som står under JO:s tillsyn följer lagar och andra författningar i sin verksamhet. Syftet med denna granskning är i första hand att undersöka om myndigheterna har handlat enligt de regler för förfarandet som gäller för dem, dvs. om myndigheterna har agerat korrekt i formellt hänseende. JO är däremot återhållsam med att uttala sig om bedömningar som en myndighet har gjort i ett enskilt fall och om frågor som har prövats av domstol. De uttalanden som jag gör i detta beslut ska ses mot denna bakgrund.

Den 8 oktober 2007 beslutade ordföranden i sociala delegationen att omedelbart omhänderta CC och DD med stöd av 6 § LVU. CC och DD bodde vid tillfället hos sin far som inte hade vårdnaden om dem. Vid tidpunkten för beslutet pågick ett verkställighetsärende i anledning av Svea hovrätts dom den 11 april 2007, och Solna tingsrätt hade i beslut den 21 september 2007 förelagt AA att senast den 5

oktober 2007 överlämna barnen till BB. AA har ifrågasatt om inte beslutet om omhändertagande syftade till att verkställa hovrättens avgörande angående vårdnaden.

LVU är en skyddslagstiftning som ska se till att barn och ungdomar, under vissa särskilda förutsättningar, får den hjälp och det stöd som de behöver. Lagstiftningen om sådan vård får självfallet inte tillgripas för något annat ändamål, t.ex. för att lösa en konflikt om vårdnaden om ett barn. Frågor angående vårdnad och umgänge ska lösas enligt de regler som gäller för sådana tvister.

Det är i första hand föräldrarna själva som ska se till att ett barn lämnas över efter att en domstol har förordnat om ändring av vårdnaden. Om den unge inte lämnas över till vårdnadshavaren får denne vända sig till domstol och begära verkställighet enligt reglerna i 21 kap. föräldrabalken. Om vårdnadshavaren ansökt om verkställighet kan det ändå – exempelvis i akuta nödsituationer – finnas ett visst utrymme för ett ingripande med stöd av LVU.

Nämnden har i sitt yttrande tillbakavisat att beslutet om omhändertagande fattades för att verkställa hovrättens dom angående vårdnaden och anfört att beslutet fattades därför att ”pressen på barnen hade blivit orimlig”.

Då ett ingripande har skett med stöd av LVU finns det inte sällan ett utrymme för att diskutera om ingripandet verkligen var nödvändigt. Så är förhållandena även här. I detta sammanhang kan noteras att länsrätten senare i en dom den 6 december 2007 inte biföll nämndens ansökan om att barnen skulle beredas vård med stöd av LVU. Detta medför dock inte att man utan vidare kan hävda att det den 8 oktober 2007 inte förelåg förutsättningar för beslut om omedelbart omhändertagande. Huruvida det finns förutsättningar för ett sådant beslut ska emellertid i första hand prövas av domstol. Jag kan därvid konstatera att länsrätten den 22 oktober 2007 fastställde omhändertagandebesluten. Som jag har anfört inledningsvis är JO återhållsam med att uttala sig i frågor som har prövats av domstol. Mot den bakgrunden finner jag inte skäl att närmare uppehålla mig vid beslutet i sak.

När det gäller den formella handläggningen av beslutet om omedelbart omhändertagande vill jag anföra följande.

Enligt 6 § LVU ankommer det på socialnämnden att besluta i ärende om omedelbart omhändertagande. Om nämndens beslut inte kan avvaktas får nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden förordnat fatta beslut om omhändertagande.

Nämnden hade under en längre tid följt barnens förhållanden. Även om man skulle anse att förhållandena var sådana att ett omedelbart omhändertagande var erforderligt är det oklart varför frågan om omhändertagande behövde avgöras den 8 oktober 2007 och inte kunde anstå till dess att den kunde prövas av nämnden. Nämndens remissvar ger inte ett klart besked på denna punkt. Enligt min mening ger vad som har kommit fram inte grund för antagande att förhållandena hos AA hade blivit sådana att den särskilda skyndsamhet som ett ordförandebeslut förutsätter var påkallad. Jag vill därför erinra om att det är först i situationer då

nämndens beslut om omedelbart omhändertagande inte kan avvaktas som ordföranden får besluta i nämndens ställe. Det är således fråga om akuta situationer där åtgärder måste vidtas genast för att säkerställa att barnet får ett omedelbart skydd.

Det har från rättssäkerhetssynpunkt ansetts erforderligt att ett beslut om omedelbart omhändertagande enligt 6 § LVU prövas av domstol. Ett beslut om omedelbart omhändertagande ska enligt 7 § LVU därför underställas länsrätten inom en vecka från den dag då beslutet fattades.

Själva beslutet om omhändertagande kan i allmänhet ges in till länsrätten samma dag som beslutet fattas eller påföljande dag (se bl.a. JO:s ämbetsberättelse 1994/95 s. 356 och 1999/2000 s. 264). Som motivering till den i lagen angivna tidsfristen anfördes i förarbetena till lagstiftningen bl.a. att det kan vara nödvändigt att till beslutet foga även annan utredning som finns tillgänglig hos nämnden. Vid helger kan det vara svårt att få tag på sådan utredning (prop. 1979/80:1 Del A s. 591).

Jag kan konstatera att de beslut som ordföranden den 8 oktober 2007 fattade om att omedelbart omhänderta barnen underställdes länsrätten först den 15 oktober 2007. Något skäl för att dröja så lång tid med underställningen synes inte ha förelegat.

Vad AA i övrigt har anfört föranleder inte någon ytterligare åtgärd eller något uttalande från min sida.